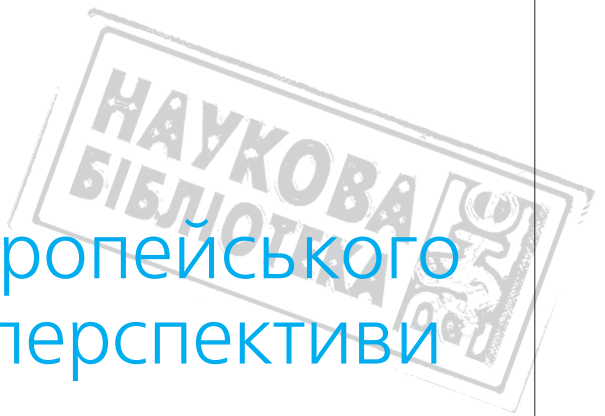

Вступ України до Європейського Союзу: переваги та перспективи

Ольга ШПАКОВИЧ,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри порівняльного та європейського права,
докторант Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Завдяки первинному членству України в ООН і подальшій участі в деяких універсальних та регіональних організаціях після здобуття незалежності всі зусилля нашої держави були спрямовані на набуття членства в міжнародних організаціях. Уже тоді українська зовнішньополітична доктрина привертала увагу до того, що проголошенню курсу на набуття членства в міжнародних організаціях має передувати глибинний аналіз наслідків такого кроку й реалістична оцінка здатності України реалізувати цей курс. Вона ж справедливо закликала до усвідомлення того, яким критеріям треба відповідати, а також який обсяг зобов'язань у сфері права слід на себе взяти, аби стати повноправним членом світової та європейської спільнот.

27

Сьогодні ми маємо новий Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року, в якому в ст. 11 зазначається: Україна як європейська позаблокова держава здійснюватиме відкриту зовнішню політику та прагнучиме співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від держав, груп держав чи міжнародних структур [6].

Однією з основних засад зовнішньої політики визначено забезпечення інтеграції нашої держави до європейського політичного, економічного, правового простору з метою набуття членства в Європейському Союзі. Тому для України, котра проголосила свою незалежність і стала на шлях демократичних перетворень і побудови правового суспільства, членство у Світовій організації торгівлі (СОТ), Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) та інших, подальша співпраця з Європейським Союзом, Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЕАВТ) має стратегічне значення, позаяк європейський вектор зовнішньої політики України, особливо співробітництво з різними, передусім економічними, організаціями, є одним із пріоритетних.

2008 року Україна набула членства в СОТ. Сьогодні Світова організація торгівлі виконує функції багатосторонньої торговельної угоди для країн, котрі беруть участь у ній. Крім того, вона є тим форумом, де формується торговельні відносини між країнами в процесі колективних обговорень, переговорів й усунення розбіжностей. Приєднавшись до СОТ, Україна, отримала режим найбільшого сприяння та національний режим для товарів, експортованих та імпортованих українською стороною. Крім того, наша держава отримує захист від можливого застосування іноземними державами дискримінаційних податків, акцизів, митних зборів. Водночас здобуває і низку переваг, у тому числі й політичних, що підвищують рейтинг і престиж нашої країни, а також надають змогу самій впливати на розвиток механізму міжнародних відносин. Ставши членом СОТ, однієї з найбільших і впливових міжнародних економічних організацій, Україна дістала можливість не лише брати

участь в нових формах світових зовнішньоторговельних зв'язків, а й одночасно впливати на їх формування з урахуванням своїх національних інтересів, їх просуванням через повноправну партнерську участь у формуванні міжнародного торговельного режиму, який охоплює дедалі нові сфери й у перспективі може поширитися також на взаємозв'язок торгівлі й екології, соціальні стандарти, електронну торгівлю [3].

Вступ України до СОТ створив підґрунтя для початку переговорів стосовно нової угоди з Європейським Союзом, основою якої мала стати зона вільної торгівлі. У вересні 2008 року на Паризькому саміті Україна–ЄС сторони дійшли згоди, що це буде угода про асоціацію. У зв'язку з підготовкою нової угоди в червні 2009-го на засіданні Ради з питань співробітництва Україна–ЄС у Брюсселі схвалили Порядок денний асоціації (ПДА). Цей документ набрав чинності 24 листопада 2009 року шляхом обміну нотами між дипломатичними відомствами України та ЄС. ПДА замінив План дій Україна–Євросоюз. Він знаменує початок першого етапу інтеграції України до Євросоюзу, бо спрямований на імплементацію майбутньої угоди про асоціацію, складником якої стане зона вільної торгівлі.

Як і інші документи, ухвалені Радою з питань співробітництва, ПДА має рекомендаційний характер. Його положення можна віднести до м'якого права, застосування якого з боку ЄС є найбільш характерним для регулювання насамперед політичних відносин як всередині Союзу, так і в стосунках ЄС із третіми країнами. Проте ПДА стає найбільш практично значимим серед усіх документів, які визначають основи співпраці України та Євросоюзу. Він не має термінів виконання. Метою його ухвалення є полегшення імплементації тимчасової, а потім повноцінної угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Однак значення згаданого документа для нашої держави цим не обмежується. Важлива особливість ПДА: хоча він не містить положень про можливе членство України в Союзі, за своєю суттю документ спрямований на підготовку країни до виконання політичних, економічних

і правових умов вступу до ЄС, що ухвалюються нині Європейською Радою.

ПДА складається зі вступу та трьох розділів, у котрих визначено принципи, сфери й інструменти співпраці сторін. У вступній частині ПДА підкреслюється: розвиток відносин між Україною та ЄС сприяє створенню умов для переходу від співпраці до поступової економічної інтеграції й поглибленої політичної асоціації.

На наш погляд, відокремлення економічної інтеграції від політичної асоціації є штучним і лише вносить плутанину, спровоковану позицією української сторони у визначенні нових рамок відносин України з ЄС, в основі якої лежить політична кон'юнктура. Річ у тім, що серед західних концепцій розвитку інтеграції однією з найвпливовіших залишається концепція поділу процесу економічної інтеграції на стадії, кожна з яких має відповідні ознаки й передбачає подальше її поглиблення та поширення на нові сфери. До таких стадій відносяться зона вільної торгівлі (ЗВТ), митний союз, спільний ринок, економічний союз і повна інтеграція. Інтеграція розпочинається зі створення ЗВТ. Підписання угоди про асоціацію з ЄС, складовою якої є створення ЗВТ, означитиме перехід до першої стадії інтеграції України до Європейського Союзу. Позаяк інтеграція є складником асоціації, немає сенсу говорити окремо про економічну інтеграцію й політичну асоціацію в межах однієї угоди. Такий поділ був би виправданим, якби йшлося про дві різні угоди. Позиція ЄС ґрунтується на недоцільності підписання двох окремих угод, що відповідає наявній договірній практиці Союзу. Оскільки ПДА є спільним документом, то в ньому певним чином знайшла своє віддзеркалення позиція обох сторін.

У ПДА підкреслюється: Україна як європейська країна має спільну з Європою історію та сповідує спільні цінності разом із державами-членами ЄС. Зазначається також, що нова угода про асоціацію має створити нові інститути співпраці, поглибити політичну асоціацію й економічну інтеграцію шляхом встановлення взаємних прав і обов'язків.

Серед принципів співробітництва сторін у форматі нових відносин ПДА робить наголос на повазі до загальної мети щодо досягнення асоціації, до спеціальної мети щодо полегшення та підготовки реалізації угоди про асоціацію, на забезпеченні прозорості, спільної відповідальності сторін за реалізацію ПДА, досягненні помітних результатів шляхом поступової імплементації практичних заходів, спільній оцінці імплементації шляхом доповідей, моніторингу досягнутого прогресу [1].

До інструментів імплементації ПДА відносяться обмін технічними експертами й радниками, успішним досвідом і ноу-хау; надання інформації, підтримка здатності до створення та розвитку інститутів, поради щодо гармонізації з правом Європейського Союзу [1].

ПДА передбачає продовження політичного діалогу, започаткованого Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС 1994 року (УПС) і Планом дій Україна-Євросоюз 2005 року. Використання політичного діалогу в межах ПДА тісно пов'язано з виконанням нашої державою стандартів Ради Європи та ЄС. Політичний діалог спрямований на посилення поваги до демократичних принципів, верховенства права, запровадження хорошого управління, забезпечення прав людини, боротьбу з корупцією. З цією метою, проводячи конституційні й інші реформи, Україна має враховувати рекомендації Венеціанської комісії Ради Європи, стандарти Європейської Хартії місцевого самоврядування, рекомендації ОБСЄ та Бюро демократичних інститутів з прав людини. У сфері захисту прав людини наша держава має забезпечити імплементацію Конвенції ООН про права осіб з обмеженими можливостями й факультативного протоколу до неї. З метою протидії корупції Україна має завершити ратифікацію Конвенції ООН проти корупції та Конвенції Ради Європи з кримінального права проти корупції, імплементувати

національний план дій проти корупції у співпраці з відповідними органами ЄС [1].

Попри те, що ПДА визначає обмежену кількість пріоритетів, він не обмежує формату наявного співробітництва в рамках інших діючих угод. Визначені у ПДА пріоритети стануть доповненням до положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, щойно вона набуде чинності. Водночас після підписання Угоди про асоціацію Україна та ЄС здійнять масштабний перегляд відповідних частин ПДА для визначення всеохопного переліку пріоритетів дій.

В умовах нинішньої зовнішньополітичної ситуації мета України – передусім економічне співробітництво з Європейським Союзом, яке необхідно ефективно та швидко розвивати. У зв'язку з цим ефективними й результативними стали відносини України з Європейською асоціацією вільної торгівлі. Нагадаємо, ЄАВТ є зоною вільної торгівлі, що об'єднує митні території чотирьох європейських країн, котрі не вступили до Європейського Союзу, зокрема, Республіки Ісландія, Князівства Ліхтенштейн, Королівства Норвегії та Швейцарської Конфедерації. Зона вільної торгівлі забезпечує країнам-членам режим вільної торгівлі товарами та послугами, а також гарантує вільний рух капіталів і фізичних осіб. Сьогодні з ЄАВТ співпрацює багато держав Центральної і Східної Європи та Середземномор'я. Починаючи з 1992 року свої відносини з ЄАВТ формалізувало понад 20 країн. Угоду про вільну торгівлю з ЄАВТ уклали Болгарія, Польща, Угорщина, Чехія, Латвія, що сприяє постійному зростанню обсягів взаємної зовнішньої торгівлі. Протягом останнього десятиріччя ЄАВТ створила розгалужену мережу угод про вільну торгівлю з країнами Центральної та Східної Європи, басейну Середземного моря, Азії, Північної та Південної Америки, Близького Сходу, Африки. Це співробітництво реалізується на двох рівнях.

Перший передбачає укладення двосторонніх угод про вільну торгівлю. ЄАВТ уклала угоди про вільну торгівлю з Чилі, Канадою, Хорватією, Ізраїлем, Йорданією, Ліваном, Македонією, Мексикою, Єгиптом, Марокко, Палестинською Автономією, Румунією, Сінгапуром, Тунісом, Колумбією, Туреччиною, Південною Кореєю та Південно-Африканським митним союзом (ПАМС), який об'єднує 5 південноафриканських країн (Ботсвана, Лесото, Намібію, Південно-Африканську Республіку та Свазіленд).

Другий рівень співробітництва передбачає укладення ЄАВТ спільних декларацій про співробітництво. Такі декларації ЄАВТ уклала з Україною, Албанією, Алжиром, Сербією та Чорногорією, Перу й Торговельно-економічним союзом країн Латинської Америки (МЕРКОСУР) та Організацією співробітництва країн Перської затоки.

Стратегічною метою діяльності ЄАВТ залишається лібералізація торгівлі з її найважливішими торговельними партнерами шляхом укладення угод про вільну торгівлю та розвитку співпраці в рамках СОТ. Метою укладення таких угод є створення для суб'єктів підприємницької діяльності країн-членів ЄАВТ сприятливих умов доступу до ринків країн цього регіону.

Україна поставила за мету інтегруватися до ЄАВТ, розглядаючи її як інструмент інтеграції до Євросоюзу. ЄАВТ та Україна підписали 2010 року Спільну декларацію про співпрацю. Переговори щодо угоди про вільну торгівлю між чотирма державами ЄАВТ (Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія) і Україною були розпочаті в Києві ще 21 квітня 2009 року. Угоду про створення зони вільної торгівлі між нашою державою та країнами ЄАВТ було підписано 24 червня 2010-го. Це перша преференційна угода України після її вступу до СОТ у 2008 році [2].

Угода про вільну торгівлю є всеохопною, включаючи торгівлю товарами (промислові та сільськогосподарські товари, риба й інші морські продукти), послугами, інвес-

тиції, спрощення процедур торгівлі, умов конкуренції, захист прав інтелектуальної власності та державні закупівлі.

Підписана Угода про зону вільної торгівлі з ЄАВТ сприятиме подальшому зміцненню економічних зв'язків, торгівлі й інвестиціям між обома сторонами. Цей всеохопний документ є важливим кроком у проведенні урядом України програми реформ, яка має на меті подолання негативних наслідків глобальної економічної та фінансової рецесії, забезпечення відновлення сталого розвитку національної економіки. Угода є одним з найголовніших здобутків членства України у СОТ та збігається з євроінтеграційними прагненнями нашої держави. Ефективна реалізація угоди сприятиме інтеграції України до європейського економічного, а отже й політичного простору.

Окрім цього, Україна стала повноправним членом Енергетичного Співтовариства після набуття чинності з 1 лютого 2011 року Протоколом про приєднання України до Енергетичного Співтовариства. Він передбачає включення нашої держави до числа договірних держав Енергетичного Співтовариства, графік імплементації Україною правових норм Євросоюзу в сфері енергетики, що охоплює загалом період до 1 січня 2018-го. Протокол містить також інші перехідні положення дії Договору про заснування Енергетичного Співтовариства на території України, а також фінансові зобов'язання останньої щодо здійснення нею внесків до бюджету Енергетичного Співтовариства [2].

Як сторона Договору про Енергетичне співтовариство Україна отримує доступ до внутрішнього ринку електроенергії та газу Євросоюзу та стає його повноправним учасником. Вітчизняні газотранспортна й електрична мережі стають частинами європейських, а це вимагатиме від нашої держави системної роботи з підвищення їхньої рентабельності та досягнення відповідності сучасним вимогам екологічної безпеки. Енергетичний сектор України функціонуватиме в рамках загальної регуляторної бази ЄС, що має забезпечити прозорі механізми формування тарифів на енергоносії та дотримання правил конкуренції й істотно сприятиме залученню інвестицій в енергетичну галузь. Це своєю чергою відкриває шлях до реалізації домовленостей між Україною та ЄС з модернізації української ГТС. Але для цього необхідно продовжувати послідовну роботу з подальшої адаптації українського законодавства до відповідних норм Євросоюзу. Крім того, формування спільного енергетичного ринку між Україною та ЄС об'єктивно посилює позиції нашої держави в ситуації можливого тиску на її енергетичний сектор з боку постачальників енергоресурсів. Договором також передбачається можливість взаємодопомоги між країнами співтовариства на випадок зриву поставок країнами-постачальниками.

Для гармонізації українського законодавства із законодавством права Європейського Союзу в сфері енергетики Україна вже прийняла головний рамковий Закон «Про засади функціонування ринку природного газу» від 8 липня 2010 року [2]. Отже, приєднання нашої держави до Енергетичного Співтовариства відкриває для неї як нові перспективи, так і накладає серйозну відповідальність у сфері реформування національного енергетичного сектору та забезпеченні надійності поставок енергоносіїв до країн Європейського Союзу.

Відносини України з НАТО змінили свій зовнішній вектор, оскільки відповідно до Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України» від 1 липня 2010 року закріплено позаблоковий статус нашої держави, закладено підґрунтя для фактичної зміни зовнішньополітичного курсу держави. Його мета – закріплення відмови від євроатлантичної інтеграції [6]. Також у черговому Посланні Президента України Віктора Януковича до Верховної Ради «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2011 році» зазначається: позаблоковість розглядається нашою державою як послідовна позиція захисту національних інтересів без участі у військових союзах, що створює необхідні можливості для розвитку партнерсь-

ких, взаємовигідних стосунків із іншими державами та міжнародними організаціями за всіма напрямками.

Подальше співробітництво України з НАТО у військових галузях має на меті використання досвіду й допомоги НАТО, держав-членів і країн-партнерів Альянсу для реформування та розвитку Збройних Сил України, удосконалення механізмів соціального захисту військовослужбовців, підготовку військових контингентів і відповідної інфраструктури нашої держави для взаємодії з НАТО під час проведення спільних миротворчих, пошукових і рятувальних операцій [5].

Для співпраці з Україною важливе значення має Стратегічна концепція НАТО, ухвалена на саміті в Лісабоні 19 листопада 2010 року. Передумови виникнення потреби у новій Стратегічній концепції склалися під впливом таких чинників. У зв'язку з появою нових загроз і здійсненням операцій та місій під проводом Альянсу увиразнилася критична невідповідність ресурсних можливостей і наявних потенціалів країн-членів у спроможності забезпечити мир і стабільність там, де це необхідно для захисту свободи й безпеки членів НАТО. На подолання цієї проблеми спрямована широкомасштабна трансформація НАТО у військовій, політичній і структурній сферах. Таким чином, нова Стратегічна концепція, що розробляється до 2020 року, має визначити головні ризики нової безпекової обстановки, елементи підходу НАТО до безпеки, закріпити довгострокові цілі НАТО, характер організації, її основні завдання, а також надати рекомендації з подальшої адаптації збройних сил Альянсу до подолання нових загроз [4].

Основною міжнародною організацією, в якій Україна бажає набути членства, є Європейський Союз. Зазвичай при розгляді країни-претендента на членство в ЄС Європейська комісія, крім інформації, наданої самою державою, вивчає також документи інших міжнародних організацій, передусім Ради Європи, котра є визнаним авторитетом зі встановлення контролю за дотриманням стандартів у сфері демократії, верховенства права та прав людини. Саме запровадження стандартів Ради Європи у сфері демократії, верховенства права і прав людини слід розглядати як головний політичний пріоритет держави та ключовий механізм досягнення відповідності України передусім політичним критеріям членства в Євросоюзі.

Молоді демократії мають широко застосовувати механізми наближення правової системи до європейських норм і стандартів. Отже, вся історія участі України в різних міжнародних організаціях є сталим правовим процесом. Уряди змінювали один одного, змінювалися національні та міжнародні умови їхнього функціонування, змінювалися їхні інтереси у відносинах зі згаданими організаціями, але сама участь не припинялася. Це дало змогу Україні в цілому налагодити механізм участі в цих об'єднаннях.

На нашу думку, повноцінна участь України в міжнародних організаціях сприяє розв'язанню проблем внутрішнього розвитку. Це розширює та поглиблює міждержавне спілкування, допомагає просувати національних інтересів в інших країнах і водночас досягненню цілей міжнародної спільноти.

Джерела

1. Право Європейського Союзу: Підручник / За ред. В. І. Муравйова. – К.: Юрінком Інтер. – 2011. – 704 с.
2. Смирнова К. В. Європейська інтеграція та Україна. – Право України. – 2011. – № 4. – С. 153–158.
3. Шульга Р. Р. Джерела правового регулювання надання послуг: господарсько-правовий аспект. – Митна справа. – 2011. – № 1 (73). – Частина 2. – С. 352–356.
4. <http://www.niss.gov.ua/articles>
5. http://www.pda.coolreferat.com/Співробітництво_України_з_NATO
6. <http://zakon1.rada.gov.ua>

